

Tieteellinen elämä

Suomalainen Tiedeakatemia julkaisi viime vuoden lopussa teoksen, jonka tarkoituksena on tarjota tutkijoille apua toimimiseen tieteeseen ja tutkimuksen kentällä. *Yhteiskunnallisen vaikuttamisen avaimet: Tutkijan käsikirja* (kirjoittajina Tommi Kärkkäinen ja Linda Lammensalo) on julkaisijan tietojen mukaan osa Tiedeakatemia toimintaa, jonka “tavoitteena on edistää tietopohjaista päätöksentekoa”, ja se on toteutettu Jane ja Aatos Erkon säätiön rahoittaman Ilmiökartta-hankkeen puitteissa. Ilmiökartta on puolestaan “menetelmä tiedollisten kokonaiskuvien luomiseksi ja luotettavien ja käyttäjien tarpeisiin vastaavien tietosynteesien toteuttamiseksi”. Se on Sofin (Science Advice Initiative of Finland) tekosia eli tulos Suomen neljän tiedeakatemia yhteisestä niin sanotun “tiedeneuvonnan” kehittämishankkeesta, joka toteutettiin opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella vuosina 2019–2021.

Käsikirjan takana ovat siis suuret voimat. Kirja onkin hieno ja laadukasta työtä sekä täsmällisesti ja selkeästi kirjoitettu. Millaisia avaimia se tarjoaa yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen?

Tutkijan käsikirja nimenä ohjaa lukijaa kenties hieman harhaan, sillä – ymmärrettävästi teoksen taustavoimat huomioiden – käsikirjan tarkoittama yhteiskunnallinen vaikuttaminen tarkoittaa poliittiseen päätöksentekoon

osallistumista. Tämä puolestaan tarkoittaa, että tutkimuksen vaikuttavuudesta kiinnostuneen tutkijan oletetaan olevan kiinnostunut täsmällisesti sanottuna “pätöksenteon tietopohjaisesta tukemisesta ja vuorovaikutuksen vahvistamisesta erilaisten sidosryhmien kanssa” (s. 9). Tällaisista asioista kiinnostuneelle tutkijalle käsikirja tarjoaa runsaasti käyttökelpoista tietoa ja opastusta, usein jopa tehtäväkirjamaisessa muodossa.

Tiedeviestinnästä ja tieteen vaikuttavuudesta hieman laajemmin kiinnostuneelle lukijalle teos puolestaan tarjoaa kiinnostavan väylän siihen, miten tutkimuksen vaikuttavuutta tällä hetkellä jäsennetään. Päällimmäisenä havaintona voi mainita, että käsikirjassa tutkimuksen vaikuttavuuden kenttä määrittyy hyvin toisin kuin miten sitä esimerkiksi tämän lehden toimituksessa katsomme. Eikä ihmekään, sillä tiedejulkaiseminen ei mahdu käsikirjassa esiteltyyn jäsennykseen tiedevaikuttamisen kentästä ja toimijoista. Tiedejulkaisemista ei mainita ollenkaan koko kirjassa.

Tämä on silläkin tavoin erikoista, että *Tutkijan käsikirjan* lähteistöstä löytyy esimerkiksi Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan *Viesti rohkeasti, vaikuta vastuullisesti. Tiedeviestinnän suositukset* -julkaisu (2017), jossa tiedonjulkistaminen ja tietokirjallisuus on

nostettu merkittävään rooliin. *Tutkijan käsikirjassa* esitellyllä vaikuttavuuden kentällä sopivat toimimaan esimerkiksi konsulttitoimistot, puolueiden ajatushautomot, yliopistot, ammatikorkeakoulut, järjestöt ja yritykset, rahoitusinstrumentit, Suomen Pankki, Kela ja Sitra ynnä muut, mutta yksikään tiedejulkaisija ei kentälle ole mahtunut.

Käsikirjassa esitetyt jäsennykset ovat muutoinkin kiinnostavia, sillä käytännönläheisestä otteestaan huolimatta kirja on itse asiassa täynnä käsitteitä ja määrittelyjä, jotka vaikuttavuuskeskustelua kauempaa seuranneelle lukijalle ovat uusia tai muuten seuranneisia. Käsikirjan tuotamalla kielellä ilmaistuna vaikuttavuudessa on kyse siitä, että “tiedevälittäjät” välittävät tietoa tiedon tuottajilta tiedon hyödyntäjille, ja nämä tietotuotteet on pakattu “kirjallisiin tietosynteeseihin”, jotka voivat olla “tuottajalähtöisiä” tai “kysyntälähtöisiä”. Tutkijalle näissä prosesseissa tarjotaan käsikirjassa kolme roolia: “syntetisöijan”, “advokaatin” tai “kommentoinjan” roolit. Ilmeisesti tiedevälittämällä viitataan *knowledge brokering* -termiin, mutta lukijalle ei ainakaan suoraan avaudu, ovatko tällaiset käsitteet ja sanat todella käännöksiä kansainvälisestä keskustelusta, suomalaisen tutkimuskenttään jo vakiintuneita ilmauksia vai tämän käsikirjan tarpeisiin kehiteltyjä termejä.

Tutkijan käsikirja ei siis ole vain tutkijoille suunnattu opas, vaan se aivan konkreettisesti esimerkiksi käsitteiden esittelyn ja niiden määrittelyjen kautta raivaa väylää sille, miten tieteen vaikuttavuudesta puhutaan – siis millä käsitteillä, millaisin määritelmän, ja millaisissa kehyksissä.

Kun käsitteiden määritelmiä tarkastelee hie man lähempää, ne näyttävät ikään kuin uudenaikaisina rajauksina, joiden avulla puhe tieteen vaikuttavuudesta rajataan koskemaan vain hyvin kapeaa aluetta.

Esimerkiksi tällaisesta käsitteen määrittelystä käy “tiedeviestintä”, jossa kerrotaan olevan kyse “tutkimuksen popularisoinnista esimerkiksi blogikirjoitusten, sosiaalisen median tai mediaesiintymisten kautta” (s. 6). Tällainen määritelmä tiedeviestinnästä on hyvin erilainen

kuin esimerkiksi käsikirjan lähdeluettelosta löytyvän Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan *Tiedeviestinnän suosituks* -julkaisussa, jossa tiedeviestinnän määritellään olevan tietoa tiettestä. Julkaisun mukaan mukaan se on “tiedeyhteisöjen sisäistä ja ulkoista tiedonvälitystä ja vuorovaikutusta tutkimuksesta saadusta tiedosta, tutkimustuloksista, tieteellisestä ajatusmaailmasta ja metodeista sekä tieteenalojen teoreettisesta pohjasta” (s. 3).

Toinen vastaava esimerkki on “tiedepoliitiikka”, joka *Tutkijan käsikirjassa* pelkistyy tarkoittamaan “tutkimuksen organisoimista tai poliittista vaikuttamista tutkimuksen rahoitukseen”. Tällainen määritelmä on kai jo itsessään tiedepoliittinen teko – ainakin jos tiedepoliitiikka ymmärretään organisoimisen ja poliittisen vaikuttamisen lisäksi laajemmin kamppailuna ja neuvotteluna esimerkiksi määrittelyvallasta.

Tässä mielessä *Tutkijan käsikirja* siis toimii kokonaisuutena samoin kuin otsikkotasolla; määrittelemällä uudelleen tieteen ja tutkimuksen kentän keskeisiä käsitteitä (kuten yhteiskunnallinen vaikuttaminen tai tutkijan käsikirja) siten, että niiden merkitys kaventuu aivan huomattavasti.

Käytännönläheisen ja varmasti tarpeeseen tulevan opastuksen lisäksi *Tutkijan käsikirja* siis kutsuu ihmettelemään ja jäljittämään sitä, millaista tiedon tuotantoa ja välittämistä oikein tapahtuu, kun tutkimuksen vaikuttavuutta rakennetaan vaikutusvaltaisten toimijoiden ja rahoittajien tuella. Millaisia reittejä tieto kulkee, kun se suodattuu käsikirjan muotoon, ja millaisia valintoja tiedon tuottajat ja välittäjät (toisin kuin kirjan jäsenyksissä, tässä ajatellaan että tietoa voi samanaikaisesti ja saman tahon toimesta tuottaa ja välittää) tulevat näillä reiteillä tehneiksi? Ja edelleen, jos tämän käsikirjan tuottama tieto rakentaa yhteiskunnallisen vaikuttamisen ymmärrystä ja todellisuutta, millainen paikka jää tiedejulkaisemiselle – ja miten sitä puolustetaan? ■